

vede ejendomme. Desuden behandles interne mageskifter og de enkelte beneficiers godshistorie. Udgiveren har således allerede i kommentaren givet visse anvisninger på, hvorledes dette omfattende materiale kan udnyttes. Udgaven, der er forsynet med præcise sted- og personregistre, gør såvel Poul Rasmussen som Landbohistorisk Selskab ære. Det er med forventning, man imødeser 2. bind, der skal indeholde materiale fra en periode, der er ulige mere kildefattig end den, der dækkes af nærværende udgave.

Knud J. V. Jespersen

Ingun Montgomery: Värjostånd och Lärostand. Religion och politik i meningsutbytet mellan kungamakt och prästerskap i Sverige 1593–1608. Acta Universitatis Upsalensis. Studia Historico-Ecclesiastica Upsalensia 22. Uppsala 1972. 450 s.

Forf.s formål er at undersøge hvorledes og i hvilken udstrækning religion og politik påvirker hinanden i en periode i svensk historie, som i konfessionel og politisk henseende var betydningsfuld. Efter en redegørelse for problemets ide-historiske baggrund behandles i bogens første hoveddel religionsspørgsmålet i dettes politiske aspekt, begyndende med en undersøgelse af kong Sigismunds periode (1592–99). Forholdet katolsk konge-evangeliske undersætter gav her hertug Karl af Södermanland mulighed for opfyldelse af egne politiske mål. Med især Uppsalamødet 1593 som udgangspunkt stillede han sig i spidsen for oppositionen mod landets lovlige konge, hvorunder han bevidst anvendte religionsargumentet. Han støttede sig til den lutherske lære om fyrstens pligt til at optræde som *custos ecclesiae* og til tanker i Gustav Vasas testamente og kunne derved undgå at blive stemplet som usurpator. Trods uenighed på væsentlige områder blev præsteskabet og de andre stænder tvunget til at yde hertugen støtte i oppositionspolitikken. Efter Karls overtagelse af ledelsen kunne religionspolitikken ikke længere fungere som bindeled mellem ham og præsteskabet, og forholdet mellem disse blev stadig mere spændt jo stærkere Karls tanke om en svensk territorialkirke under hans ledelse fremførtes. Hans påståede *jus reformandi* og hans opfattelse, at den verdslige øvrigheds ansvar som *custos ecclesiae* ikke kun angik kirkelige organisationssager, men også lærespørgsmål stødte sammen med gejstlighedens krav om kirkelig selvstændighed. Striden tilspidsedes i Karls krav om revision af de kirkelige håndbøger efter hans opfattelse og drejede sig således egentlig om kompetencen i læremyndighed. I bogens anden hoveddel behandles den *teologiske debat* mellem de to parter. Medens det i første del navnlig var de enkelte rigsdagsforhandlinger, som gjordes til genstand for undersøgelse, er det her de kirkelige bøger. Indgående analyseres hertugens forslag og begrundelserne for gejstlighedens afvisning, og forf. påviser overbevisende, hvorledes parterne argumenterede ud fra forskellige teologiske positioner, gejstlighedens konkordistiske ortodokse lære imod Karls humanistiske-fillippistiske grundlag. I denne sammenhæng behandler forf. også spørgsmålet om Karls af gejstligheden påståede kalvinisme. Dette viser sig for forf. at være uinteressant, kategorierne luthersk-kalvinsk er her for grove, for dette spørgsmål må sættes ind i en større sammenhæng og ses i dets teologiske og politiske funktion.

Bogen igennem foregår jævnlig debat med tidligere forskning, ligesom forf. også stadig ser sine egne resultater på europæisk baggrund. Enkelte mindre formelle ting kan ganske vist nok undre, foruden nogle unøjagtigheder i henvisningerne er det lidt irriterende, at en del stærkt forkortede titler i noterne savnes i litteraturlisten. Denne indeholder til gengæld en hel del værker, som ikke synes direkte anvendt i bogen! Disse småting kan dog ikke tilsløre, at der her er tale om et betydeligt kirkehistorisk værk.

Martin Schwarz Lausten

Hermann Wiesflecker: Kaiser Maximilian I. Das Reich, Österreich und Europa an der Wende zur Neuzeit. Band I: Jugend, burgundisches Erbe und Römisches Königtum bis zur Alleinherrschaft 1459–1493. Wien, Verlag für Geschichte und Politik, 1971. xvi + 608 s. Ill. S 448 for bd. I–IV.

Det foreliggende 1. bind af den østrigske historiker Hermann Wiesfleckers Maximilian-biografi skildrer perioden indtil de italienske krige (1494/95) – og ikke som oplyst i undertitlen kun til 1493. I to følgende bind agtes Maximilians levnedsløb ført til vejs ende, mens bind 4 er tænkt som en samlet karakteristik af kejseren og hans tid. Forberedelserne til dette mammutværk har selv sagt været omfattende. Litteraturlisten anfører ikke færre end 20 afhandlinger og skrifter af W. – frugten af en menneskealders Maximiliandyrkelse. Side-løbende med sin egen forskning og som baggrund for denne har W. forestået indsamlingen af over 100.000 dokumenter, først og fremmest de kejserlige kancelliakter fra Innsbruck og Wien, men derudover aktstykker fra italienske, spanske, tyske, franske, engelske og russiske arkiver. Et udvalg af dette kæmpemæssige materiale bebudes snarligt publiceret i en udgave af Maximilian-regester.

Forudsætningerne for at skabe standard-værket om Maximilian turde således i eminent grad være til stede. En sammenfatning af hele det vældige opbud af kildemateriale i klar og overskuelig form, som det sker i dette 1. bind, er da også en præstation, man må beundre. Mesterværket, som emnet åbenlyst indbyder til, er bogen imidlertid ikke blevet. Det skal indrømmes, at opgaven har været vanskelig. Fra sin første fremtræden som politiker engagerede Maximilian sig tilsyneladende utrætteligt i projekter af den mest vidtspændende art. Både Sverige, Bretagne og England (via en marionet, den falske Edward af York) stod tidvis på den unge fyrstes ønskeseddel, for blot at nævne nogle af yderpunkterne. Frem for en kronologisk fremadskridende fremstilling med alt hvad dette ville medføre af sidespring, har W. foretrukket stedets enhed. I lange kapitler skildres udviklingen i Nederlandene (ægteskabet med Maria af Burgund), Tirol, Ungarn o.s.v. alt såre godt – men ak, isoleret fra Maximilians øvrige forehavender. Samspillet imellem begivenhederne er ofret til fordel for den regionale klarhed, og emnet afklædt sin dramatik. Et eksempel: Redegørelsen for Maximilians nederlandske affærer og krigene med Frankrig om den burgundiske arv føres helt frem til freden i Senlis maj 1493, uden at ægteskabet med Anna af Bretagne, indgået ved stedfortræder i december 1490, overhovedet er blevet